

**РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОГО РЕСУРСУ МАГІСТРАНТІВ  
У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

– М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2005. – 304 с.

14. Clocksin, William F., Mellish, Christopher S. *Programming in Prolog*. Berlin. – New York: Springer-Verlag, 2003. – 299 p.

15. Грибова В.В., Клецев А.С., Крылов Д.А., Москаленко Ф.М., Смагин С.В., Тимченко В.А., Тютбник М.Б., Шалфеева Е.А. *Облачная платформа для разработки управления интеллектуальными*

*системами // Открытые семантические технологии проектирования интеллектуальных систем = Open Semantic Technologies for Intelligent Systems (OSTIS-2011): материалы Междунар. научн.-техн. конф. (Минск, 10–12 февраля 2011г.) / редкол.: В.В. Голенков (отв. ред.) [и др.]. – Минск: БГУИР, 2011. – С. 5–14 [http://libelidoc.bsuir.by/bitstream/123456789/4378/1/Облачная\\_платформа.PDF](http://libelidoc.bsuir.by/bitstream/123456789/4378/1/Облачная_платформа.PDF)*

Стаття надійшла до редакції 08.06.2015

УДК 378.14

**Кіра Гнезділова**, доктор педагогічних наук, доцент,  
професор кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту навчально-наукового  
інституту педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва  
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

**РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОГО РЕСУРСУ МАГІСТРАНТІВ  
У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

*Професійне становлення майбутнього фахівця відбувається у процесі його професійної підготовки в університеті. Достиження результатів навчання і набуття необхідних компетентностей у ході магістерської підготовки вимагає від студентів задіяти особистісний ресурс. Задача університету і викладачів полягає у створенні психолого-педагогічних умов для розвитку такого ресурсу кожного студента.*

**Ключові слова:** професійне навчання, магістрант, психолого-педагогічні умови, університет, особистісний ресурс, життєстійкість, копінг-стратегії.

*Лит. 9.*

**Кіра Гнезділова**, доктор педагогических наук, доцент,  
профессор кафедры педагогики высшей школы и образовательного менеджмента учебно-научного  
института педагогического образования, социальной работы и искусства  
Черкасского национального университета имени Богдана Хмельницкого

**РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТНОГО РЕСУРСА МАГИСТРАНТОВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОМ  
ОБУЧЕНИИ В УСЛОВИЯХ КЛАССИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА**

*Профессиональное становление будущего специалиста происходит в процессе его профессиональной подготовки в университете. Достижение результатов обучения и формирование необходимых компетентностей в ходе магистерской подготовки, требует от студентов задействовать личностный ресурс.*

**Ключевые слова:** профессиональное обучение, магистрант, психолого-педагогические условия, университет, личностный ресурс, жизнестойкость, копинг-стратегии.

**Kira Hnezdilova**, Ph.D. (Pedagogy), Associate Prof., Prof. of  
Pedagogy of Higher School and Educational Management of Educational-and-Scientific Institute of  
Pedagogical Education, Social Work and Art Department  
Cherkasy National University by B. Khmelnytsky

**THE DEVELOPMENT OF PERSONAL RESOURCE OF MASTER STUDENTS IN  
PROFESSIONAL TRAINING IN TRADITIONAL UNIVERSITY**

*The professional formation of the future specialist takes place in the process of training at the university. The achievement of learning outcomes and acquiring the necessary competencies during the Master training requires from students to use personal resources. The task of the university and faculty is to create psychological and pedagogical conditions for such resource per student.*

**Keywords:** professional training, Master student, psychological and pedagogical conditions, university, personal resource, resilience, coping strategies.

**П**остановка проблеми. Серед магістрів нового покоління. На теперішній час пріоритетних задач сучасної переглядаються стандарти вищої освіти, вітчизняної вищої освіти підготовка розробляються нові освітні програми на

## РОЗВИТОК ОСОБИСТІСНОГО РЕСУРСУ МАГІСТРАНТІВ У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАННІ В УМОВАХ КЛАСИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

компетентнісній основі. У світлі цих дій модернізації вищої освіти постає питання затрат особистісних ресурсів магістрантів у процесі їх професійного навчання в університеті.

Згідно з нормативними документами, магістр – освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти, який відповідає сьомому рівню НРК (Національної рамки кваліфікацій), та присуджується ВНЗ/закладом вищої освіти у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. У результаті проходження відповідної освітньої програми магістр повинен бути здатним розв'язувати складні завдання і проблеми у певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог [8]. Формування відповідних компетентностей і досягнення результатів навчання в університеті вимагає від студентів задіяння необхідних для цього особистісних ресурсів. Однак повинен відбуватися й зворотній процес – відновлення, примноження і перерозподіл ресурсів відповідно до особистісних цінностей і цілей студента. Тому роль сучасного університету полягає не лише у наданні освітніх послуг, але й у забезпеченні умов для розвитку особистісних ресурсів особистості студента.

**Аналіз досліджень і публікацій.** Різноманітні аспекти підготовки майбутніх фахівців, зокрема на рівні магістратури, присвячені праці багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (І. Бех, В. Бондар, В. Гузій, О. Гура, Р. Гуревич, М. Льязова, Н. Кічук, А. Кузьмінський, З. Курлянд, В. Луговий, Г. Матушанський, О. Савенков, С. Сисоєва, М. Солдатенко та ін.).

Зародження і становлення, а також розвиток університетів у різні часи, включаючи й сьогодення, та окреслення перспектив їх діяльності на майбутнє висвітлено у працях вітчизняних і закордонних дослідників, зокрема В. Андрущенка, К. Р. Бартона, П. Вандермеша, Л. Ван Хааске, Ж. ле Гоффа, С. Костюкевича, С. Курбатова, Х. Ортега-и-Гассета, І. Предборської, С. Сорочана, П. Уварова, Г. Хоружого та інших.

Проблема особистісного ресурсу людини розкривається у працях психологічного і, частково соціологічного спрямування, у ракурсі взаємодії людини і життєвого середовища. Особистісні ресурси у більшості досліджень розглядаються у світлі теорії психологічного стресу як внутрішні і зовнішні сили, що задіє людина у стресових життєвих ситуаціях (І. Базаркіна, Н. Водоп'янова, С. Дружилов, С. Калашнікова, А. Коваленко,

Л. Куліков, К. Муздибаєв, В. Новгородська, В. Олефір, Н. Родіна, С. Хобфол та ін.). Поряд з категорією “особистісний ресурс” дослідники використовують такі поняття як “особистісний потенціал”, життєстійкість і копінг-стратегії. Однак, не зважаючи на значну кількість проведених досліджень з цієї проблематики, все ж таки поза увагою залишаються питання створення психолого-педагогічних умов закладами вищої освіти, зокрема класичними університетами, для розвитку особистісного ресурсу магістрантів.

**Мета статті** полягає у розкритті змісту особистісних ресурсів особистості і пов'язаних з ними інших понять, а також з'ясування ролі університету і професорсько-викладацького складу у забезпеченні необхідних психолого-педагогічних умов для їх розвитку.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** За результатами проведення теоретичного аналізу різноманітних джерел інформації поняття “особистісні ресурси” розглядається у ракурсі теорії психологічного стресу. При цьому неоднозначними є думки дослідників стосовно його змісту, що пояснюється різноманітністю підходів і концепцій до його трактування. Ресурси пов'язують з можливістю адаптуватися особистості у складних життєвих ситуаціях. Так, за положеннями Н. Водоп'янової, ресурси людини виступають в ролі засобів (інструментів), які нею використовуються для трансформації взаємодії зі стресогенною ситуацією. Іншими словами це певні конструкти (емоційні, мотиваційно-вольові, когнітивні і поведінкові), які людина актуалізує для адаптації до стресогенним/стресовим трудовим і життєвим ситуаціям [3, 290].

Однак вважаємо, що особистісні ресурси не лише виступають у ролі засобів для адаптації, але й створюють можливість для особистісного розвитку людини. Так, за висновками дослідження, проведеного В. Новгородською, особистісний ресурс “це взаємопов'язана сукупність особистісних якостей, реалізація яких забезпечує суб'єкту можливість особистісного розвитку, оптимальної взаємодії зі світом і зі самим собою, здійснення діяльності, зокрема й професійної, а також успішної життєдіяльності [7].

Говорячи про адаптацію особистості до складних ситуацій (професійних чи життєвих) дослідниками використовуються два поняття “потенціал” і “ресурси”. Так, Д. Лентьевим водиться поняття “особистісний потенціал”, найбільш повно якому за змістом відповідає “життєстійкість” (С. Мадді) [6, 56].

Досліджуючи різноманітні аспекти професійної

діяльності, С. Дружилов розмежує вказані категорії. На думку дослідника, поняття “потенціал” орієнтоване на оцінку можливостей особистості і близьке за значенням до поняття енергії у фізичних науках. Під “ресурсом” слід розуміти сукупність цінностей і запасів, які при необхідності можуть бути використані. Таким чином, накопичений ресурс задає вектор (напрямок) “викид” енергії [4].

Науковцями також пропонується розмаїття пропозицій щодо складу особистісних ресурсів. Так, до особистісних ресурсів відносять активну мотивацію подолання, ставлення до стресів як до можливості набуття особистого досвіду та можливості особистісного зростання; силу Я-концепції, самоповагу, самооцінку, відчуття власної значущості, самодостатність, активну життєву установку, позитивність і раціональність мислення, емоційно-вольові якості, фізичні ресурси (Л. Куліков); життєстійкість (hardiness), активність, оптимізм та ін., які мають різний рівень прояву у зв'язності від віку, статі і культурно-історичних умов (І. Базаркіна); життєстійкість і конструктивну копінг-повідінку (А. Большакова) та ін.

Отже адаптація людини до складних життєвих ситуацій відбувається шляхом залучення різноманітних особистісних ресурсів, які проявляються у залежності від самої ситуації і на різному рівні свого прояву.

Здійснити аналіз змістового наповнення особистісних ресурсів є доволі складною задачею. Тому за пропозицією С. Калашнікової до змістових характеристик особистісних ресурсів слід застосовувати системний підхід, оскільки він відкриває можливості дослідження психічної реальності у системі взаємодії “людина – життєве середовище”. Взаємодія людини, за словами автора, з життєвим середовищем відбувається у конкретних життєвих ситуаціях і є пусковим механізмом для певних особистісних ресурсів. Таким чином, особистісні ресурси виступають у ролі системної, інтегральної характеристики особистості, яка дозволяє долати складні життєві ситуації, і яка актуалізується і проявляється у процесах самодетермінації особистості [5].

У своїх працях дослідники найбільш орієнтуються у своїх наукових пошуках на вже вивчені особистісні ресурси. Так, розглядаючи адаптацію особистості у професійних і життєвих ситуаціях, науковці звертаються до поняття “життєстійкість”, яке за С. Мадді трактується як інтегративна характеристика особистості, відповідальна за успіх подолання особистістю життєвих труднощів і містить три компоненти:

увімкненість у життєвий процес, контроль і виклик [9]. Як переконує автор, лише поєднання цих трьох складових мотивує людину обрати відповідні стратегії поведінки та перетворити все негативне у нові можливості для людини, і цим збагатити свій особистісний потенціал.

Для опанування складних життєвих труднощів особистістю застосовуються копінг-стратегії, які трактуються як прийоми, алгоритми дій, звичні й традиційні для особистості. Копінг-стратегії на відміну від життєстійкості можуть набувати як продуктивну, так й непродуктивну форму [6].

Процес здобуття майбутніми фахівцями освітньої і професійної підготовки у ВНЗ також супроводжується зі стресовими ситуаціями, починаючи від вступу до закладу вищої освіти, проходження виробничих практик, і закінчуючи захистом своєї готовності здійснювати професійну діяльність. В університеті, зокрема класичному, здійснюється професійне самовизначення і професійне становлення магістранта як фахівця. Беззаперечним є те, що професійне становлення пов'язано зі залученням магістрантом необхідних для цього особистісних ресурсів.

Варто вказати й на специфічність магістерської підготовки у класичних університетах. Насамперед, освітні програми магістрів спрямовані на оволодіння ними компетентностей, які у майбутній професійній діяльності є основою для прийняття самостійних рішень у доволі складних і непередбачуваних професійних ситуаціях, здійснення дослідницької роботи з метою розроблення стратегій ефективної професійної діяльності, застосування нестандартних та інноваційних підходів для вирішення складних завдань та ін.

У процесі професійної підготовки магістранти відчують певні труднощі, пов'язані, насамперед, з підвищеними вимогами до результатів навчання, а також до рівня сформованості компетентностей відповідно до виконуваної освітньої програми. Варто вказати й на те, що магістерська підготовка на відміну від бакалаврської охоплює контингент студентів, які відрізняються віком, набутим професійним досвідом, трудовим стажем, соціальним статусом, пов'язаним з посадою і місцем роботи, сімейним положенням та ін. Враховуючи суспільні умови, в яких навчаються майбутні фахівці, зокрема стан вітчизняної економіки, соціального забезпечення, то у своїй більшості магістранти намагаються поєднувати навчання і професійну діяльність. Все зазначене є тими чинниками, що впливають на створення складних для студентів ступеня “магістр”

стресових ситуацій, подолання яких можливо шляхом залучення особистісних ресурсів. Відбувається також й компенсаційний процес: витрачені особистісні ресурси компенсуються іншими. Однак, за положеннями С. Дружилова, виконуючи діяльність у складних і несприятливих умовах людина залучає ресурси, які спрямовані як на компенсацію несприятливих чинників середовища, так й на отримання позитивного результату [4].

Зважаючи на все сказане, виникає питання про необхідність створення підтримки магістрантів з боку університету і викладачів. Оскільки, як зазначає В. Андрущенко, процес формування майбутнього фахівця високої кваліфікації не може здійснювати самоплинно: “Навіть при неабияких інтелектуальних, мистецьких чи фізичних задатках, для цього потрібен вчитель і установа, що забезпечить їм належний розвиток і реалізацію” [1, 11 – 12].

Тому серед засобів для розвитку особистісного ресурсу магістранта в університеті можна назвати ті, які безпосередньо пов’язані зі суб’єкт-суб’єктною взаємодією викладача і студента, зокрема це: ділова підтримка у проектуванні особистої траєкторії навчання, обов’язкове відзначення успіхів у засвоєнні освітньої програми, допомога у оволодінні певними знаннями і вміннями. Використання викладачем в освітньому процесі традиційних й інноваційних методів, різноманітних форм навчання дозволяє магістрантам не лише розкрити і задіяти свої внутрішні особистісні ресурси, але й надати орієнтир для подальшого їх розвитку і примноження. Важливим є акцентування уваги викладача на індивідуальній роботі з магістрантами, виконуючи роль коуча. Це допомагає магістрантові оцінити свої можливості і здатності та спроектувати власну траєкторію навчання в університеті, а в подальшому й професійну кар’єру. А також спрямування викладачем магістрантів на те, що у складних життєвих ситуаціях негативне можна перетворити на нові можливості і отримати певний досвід.

Роль університету для розвитку особистого ресурсу магістрантів вбачаємо у створенні комфортного освітнього середовища. Останнє розглядається дослідниками як психолого-педагогічна реальність, що містить спеціально організовані умови для формування особистості і можливості для її розвитку. Авторами пропонується структурно-функціональна модель освітнього середовища, що містить такі компоненти: просторово-предметний, організаційно-управлінський, психодидактичний, соціально-

психологічний і суб’єктний [2, 7 – 8]. Така структура освітнього середовища запропонована авторами з метою проведення його психологічного експертного оцінювання на предмет комфортності, безпеки і створення умов для розвитку особистості.

**Висновки.** Таким чином, особистісні ресурси дозволяють магістрантові у ході професійної підготовки в університеті адаптуватися в стресових для них ситуаціях. З метою розвитку особистісного ресурсу магістрантів необхідно створювати в класичному університеті такі психолого-педагогічні умови як: забезпечення університетом і викладацьким складом комфортного освітнього середовища, консультування і підтримка з боку викладачів магістрантів у проектуванні освітньої траєкторії навчання. Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у: проведенні дослідницької роботи з перевірки переліку основних для магістрантів особистісних ресурсів, які на їх думку вони втрачають у процесі професійної підготовки у ВНЗ; підготовці організації експериментальної роботи з перевірки дієвості створених психолого-педагогічних умов зі забезпечення розвитку особистісних ресурсів магістрантів.

1. Андрущенко В.П. *Університетська освіта: динаміка соціокультурних змін // Феномен університету в контексті “суспільства знань”: монографія (рукопис) / [В.П. Андрущенко, І.М. Предборська, Є.А. Пінчук, І.В. Степаненко та ін.]. – К., 2014. – С. 10 – 23.*

2. Баева И.А. *Экспертная оценка состояния образовательной среды на предмет комфортности и безопасности / И.А. Баева, Е.Б. Лактионова // Психологическая наука и образование. – 2013. “№6. – С. 5 – 12.*

3. Водопьянова Н.Е. *Психодиагностика стресса / Н.Е. Водопьянова. – СПб.: Питер, 2009. – 336 с.*

4. Дружилов С.А. *Индивидуальный ресурс профессионального развития как необходимое условие становления профессионализма человека / С.А. Дружилов // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2010. “ № 5. – С. 145 – 148.*

5. Калашикова С.А. *Личностные ресурсы как интегральная характеристика личности / С.А. Калашикова // Молодой ученый. – 2011. – №8. Т. 2. – С. 84 – 87.*

6. Коваленко А.Б. *Особистісний потенціал в опануванні важких життєвих ситуацій: проактивна взаємодія з середовищем / А.Б. Коваленко, Н.В. Родіна // Вісник Одеського*

## ПОКАЗНИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

національного університету. – 2009. – № 14 (17). – С. 54 – 65.

7. Новгородская В.А. Личностный ресурс студентов вуза как детерминанта эффективного профессионального самоопределения: дис. на соиск. учен. степ. кандидата психологических наук: 19.00.01 / Новгородская Вероника Александровна. – Сочи, 2012. – 232 с.

8. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Каб. Мін. України від 23 листопада 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-n>

9. Maddi, S.R. (2006). Hardiness: The courage to grow from stresses. *The Journal of Positive Psychology*, July, 1(3), 160 – 168.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2015

УДК [378.147:37.061]:504.03

**Ірина Щербак**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини і корекційної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

## ПОКАЗНИКИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті досліджується теоретичне обґрунтування питання про педагогічні основи створення еколого-орієнтованого освітнього середовища в загальноосвітній школі, визначення його показників.

**Ключові слова:** еколого-орієнтоване середовище, школа, освіта, виховання, учитель, суб'єкт.

**Літ. 5.**

**Ірина Щербак**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини і корекційного образования Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

## ПОКАЗАТЕЛИ И ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СОЗДАНИЯ ЭКОЛОГО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье исследуется теоретическое обоснование вопроса о педагогических основах создания эколого-ориентированной образовательной среды в общеобразовательной школе, определение его показателей.

**Ключевые слова:** эколого-ориентированная среда, школа, образование, воспитание, учитель.

**Iryna Shcherbak, Ph.D. (Pedagogy), Associate Prof. of Human Health and Correctional Education Department Kharkiv National Pedagogical University by H. Skovoroda**

## INDICATORS AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF ECOLOGICAL-DIRECTED EDUCATIONAL ENVIRONMENT CREATION AT SECONDARY SCHOOL

The paper deals with the researching of theoretical grounding the question about pedagogical foundations of ecological-directed educational environment creation at secondary school, determining its' indicators.

**Keywords:** ecological-directed environment, school, education, upbringing, teacher, subject.

**П**остановка проблеми у загальному вигляді. Необхідність вивчення еколого-орієнтованого освітнього середовища й особливостей його формування, зумовлено підвищеними вимогами суспільства до підготовки особистості до безпечної взаємодії з навколишнім природним середовищем. На сучасному етапі розвитку людства екологічні знання і підготовка майбутніх учителів природничих спеціальностей до створення еколого-орієнтованого освітнього середовища постає як проблема, керуючись якою майбутній учитель обирає лінію поведінки, що буде

спрямована на підтримання стійкого взаємозв'язку "Людина-Суспільство-Природа" і забезпечить швидкий перехід на шлях сталого розвитку країни.

Сталий розвиток суспільства – це такий розвиток, який спрямований на створення безпечного існування, соціального й економічного благополуччя як нинішнього, так і майбутніх поколінь. Основною засадою сталого розвитку є усвідомлення нерозривного зв'язку екологічних, економічних і соціальних проблем. Провідним чинником переходу суспільства до сталого розвитку є освіта для сталого розвитку, як важлива складова системи освіти в цілому.